

ЕКОНОМІКА

DOI [https://doi.org/10.58442/3041-1858-2024-29\(58\)-129-142](https://doi.org/10.58442/3041-1858-2024-29(58)-129-142)

УДК 331.5:338.2

Смутчак Зінаїда Василівна,

доктор економічних наук, професор,
професор кафедри економіки, підприємництва та менеджменту
Навчально-наукового інституту менеджменту та психології
ДЗВО «Університет менеджменту освіти».
Київ, Україна.

 <https://orcid.org/0000-0002-6079-9227>
zinulechka@ukr.net

ДИСБАЛАНС НА РИНКУ ПРАЦІ УКРАЇНИ: ВИКЛИКИ СЬОГОДЕННЯ

Анотація. У статті досліджено розбалансованість ринку праці України, зумовлену повномасштабним вторгненням росії, масштабною міграцією, зменшенням чисельності населення та деформацією вікової структури. З одного боку, спостерігається збільшення кількості вакансій, що свідчить про відновлення економічної активності та потребу бізнесу у персоналі. З іншого – зростаюча проблема дефіциту робочої сили через відтік кадрів унаслідок воєнних дій та пошуку кращих життєвих можливостей за кордоном. В умовах постійної адаптації та змін, обумовлених воєнним станом, ринок праці в Україні у 2024 році вимагає все більшої кількості кваліфікованих робітників та фахівців. Зміни в економіці, які відбулися через руйнування виробничих потужностей, виїзд українців за кордон та переміщення у межах України лише посилюють диспропорції на ринку праці. Демографічна криза в Україні через повномасштабну війну тільки поглибилася і Україна вже стикається з низкою демографічних проблем від падіння народжуваності до утворення статевої диспропорції. Охарактеризовано зміну чисельності населення та медіанного віку громадян України до 2036 року. Важливим вбачається демографічне (міграційне) заміщення як метод залучення людей з інших країн, необхідний для збалансованого співвідношення на ринку праці – тих, хто економічно активний, і тих, хто потребує піклування. Увага акцентована на розширенні можливостей залучення людей старшого віку на ринок праці та на створення особливих умов праці для цієї категорії українців. Ситуація на ринку праці напряму залежить від того, коли закінчиться війна і як розвиватиметься країна після неї. Якщо буде економічний бум, то багато мігрантів повернуться

до України. За іншого розвитку економіки може виникнути протилежна ситуація: багато родин стоятиме перед вибором, де вони возз'єднаються після зняття обмежень на вільний виїзд чоловіків за кордон – в Україні чи за її межами.

Ключові слова: ринок праці; міграція; військова агресія; людський капітал; міграційне заміщення.

ВСТУП / INTRODUCTION

Постановка проблеми / Statement of the problem. Ринок праці став одним із сегментів суспільних відносин, який зазнав в Україні значної трансформації після початку повномасштабної війни. Виклики невизначеності в умовах бойових дій, звуження поля застосування праці, його структурні та якісні зміни, масштабні потоки вимушених переселенців і мобілізація поглибили проблеми у сфері зайнятості. І навіть після закінчення війни подолати їх буде не так просто. За інформацією Конфедерації роботодавців України [5], з початку повномасштабного вторгнення ринок праці втратив майже 5,5 млн. працездатних українців, що становить приблизно 30% наявної на той момент робочої сили. Якщо до повномасштабного вторгнення чисельність працездатного населення України становила 17,4 млн. людей (8,3 млн. жінок і 9,1 млн. чоловіків), то після – впродовж 2022 року скоротилася до менш як 12 мільйонів. Близько 1 млн. громадян було мобілізовано на захист держави, ще 4,6 мільйона (з них 3,2 мільйона – жінки працездатного віку) опинилися за межами України. Важливо розуміти, який довгостроковий вплив війна матиме на людей, бо саме вони є основою ринку. Дослідження свідчать, що якщо під час бойових дій більше втрат було з боку людей (людського капіталу), то відновлення після війни було набагато повільнішим, ніж якщо був зруйнований фізичний капітал.

Аналіз (основних) останніх досліджень і публікацій / Analysis of (major) recent research and publications. Вагомий внесок у вивчення та розробку проблем розвитку ринку праці України, його регулювання, аспектів зайнятості населення, безробіття тощо, внесло багато науковців, зокрема В. Близнюк [1], Е. Лібанова [2], А. Колот [18], М. Войнаренко, Д. Богиня, І. Петрова, Л. Шаульська [3], [4] та ін. Разом з тим, додаткового дослідження потребує ринок праці в Україні за умов загальної економічної ситуації в країні, враховуючи повномасштабне вторгнення росії, вимушені міграції населення та формування нової демографічної хвилі, а також пришвидшення старіння населення, що погіршує стан його функціонування в країні.

МЕТА ТА ЗАВДАННЯ / AIM AND TASKS

Мета статті полягає у дослідженні дисбалансу на ринку праці України, зумовленого повномасштабним вторгненням росії, масштабною міграцією, зменшенням чисельності населення та деформацією вікової структури.

Відповідно до зазначеної мети у статті поставлено такі **завдання**:

- з'ясувати тенденції розвитку вітчизняного ринку праці;
- дослідити чинники, які дестабілізують ситуацію на ринку праці;
- розглянути можливості стабілізації ситуації на ринку праці.

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ / THEORETICAL FRAMEWORK

Війна суттєво впливає на вітчизняний ринок праці, де спостерігаються значні коливання та зміни. Виклики невизначеності в умовах війни, звуження поля прикладання праці, його структурні та якісні зміни, масштабні потоки вимушених переселенців і мобілізація поглибили проблеми у сфері зайнятості. Питання задоволення потреб економіки в робочій силі та адаптації сфери зайнятості до умов війни набуває дедалі більшої актуальності з плином часу, оскільки затяжна війна вносить суттєві зміни у функціонування економічної системи в цілому та ринку праці зокрема.

Заходи державної політики в період військової агресії росії спрямовуються на формування гнучкості трудової сфери та забезпечення зайнятості, що виявляється в поступових позитивних зрушеннях. Зокрема, у 2023 р. удосконалено механізм надання компенсацій роботодавцям за працевлаштування окремих категорій безробітних, а також працевлаштування безробітних на нові робочі місця в суб'єктах малого підприємництва. За рік за компенсаційними програмами працевлаштовано 5 тис. безробітних. У 2023 р. роботодавцям компенсовано витрати на оплату праці за працевлаштування 14 тис. внутрішньо переміщених осіб. Також у 2023 р. ухвалено позитивні рішення щодо надання мікрогрантів на заснування та розвиток бізнесу майже 10 тис. одержувачам, якими передбачено створення 20,6 тис. нових робочих місць. У рамках проекту «ЄРобота» у квітні 2023 р. запроваджено грантову програму на створення або розвиток власного бізнесу учасникам бойових дій, особам з інвалідністю внаслідок війни та членам їх сімей [9].

Важливих заходів вжито на підтримку українського бізнесу та працездатного населення у воєнний період, зокрема ухвалено: Закон України «Про організацію трудових відносин в умовах воєнного стану» від 15.03.2022 р. № 2136-IX; постанови Кабінету Міністрів України «Деякі питання оплати праці працівників державних органів, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ та організацій, що фінансуються або

дотуються з бюджету, в умовах воєнного стану» від 07.03.2022 р. № 221, «Деякі питання реєстрації, перереєстрації безробітних та ведення обліку осіб, які шукають роботу, нарахування та виплати допомоги по безробіттю на період дії воєнного стану» від 19.03.2022 р. № 334. Важливим є ухвалення Постанови Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку надання роботодавцю компенсації витрат на оплату праці за працевлаштування внутрішньо переміщених осіб внаслідок проведення бойових дій під час воєнного стану в Україні» від 20.03.2022 р. № 331, що сприяє забезпеченню роботою максимальної кількості громадян у регіонах, де немає активних бойових дій, створенню нових секторальних і географічних векторів працевлаштування в Україні [10]. Але має місце інша проблема – якщо раніше працівникам було складно знайти роботу, то у 2024 році вже роботодавці зіткнулися з проблемою кадрового голоду.

МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ / RESEARCH METHODS

Вирішення поставлених завдань базується на використанні загальнонаукових методів дослідження, серед яких: *аналітичний* – для збирання, узагальнення та обробки наукової інформації щодо стану ринку праці в Україні; *абстрактно-логічний* – для визначення взаємопов'язаних чинників, які дестабілізують ситуацію на вітчизняному ринку праці; *табличний* – для візуальної інтерпретації теоретичних положень, отриманих результатів дослідження; *аналогії та порівняльного співставлення* – для виявлення можливостей стабілізації ситуації на ринку праці; *узагальнення* – для формулювання висновків за результатами досліджень.

РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ / RESEARCH RESULTS

Ринок праці України у 2024 році зіткнувся з непростими викликами, пов'язаними з мобілізацією та міграцією працездатного населення. З одного боку, спостерігається збільшення кількості вакансій, що свідчить про відновлення економічної активності та потребу бізнесу у персоналі. З іншого – зростаюча проблема дефіциту робочої сили через відтік кадрів унаслідок воєнних дій та пошуку кращих життєвих можливостей за кордоном. Так, за даними Державної служби зайнятості [6], співвідношення вакансій до кількості безробітних в 2023 році вказувало на дисбаланс, але вже у 2024 році спостерігається позитивна динаміка зростання кількості вакансій. Наявність 83 286 вакансій на фоні 149 779 безробітних свідчить про певне звуження розриву між пропозицією та попитом на ринку праці порівняно з попереднім роком. В умовах постійної адаптації та змін, обумовлених воєнним станом, ринок праці в Україні у 2024 році вимагає все більшої

кількості кваліфікованих робітників та фахівців. Особливо високий попит на ринку спостерігається на такі професії як: робітники з обслуговування, експлуатації устаткування та машин, становлять 18 % від загальної кількості вакансій; працівники сфери торгівлі та послуг становлять 17 % вакансій; представники найпростіших професій складають 15 %; кваліфіковані робітники з інструментом мають 14 %; професіонали та фахівці – кожна категорія становить по 11 %; службовці та керівники відносяться до 6 % наявних вакансій [7].

Також зростає попит на вищий менеджмент, страхування, нерухомість, транспорт та автобізнес. На тлі війни спостерігаються постійні регіональні зрушення на ринку праці: східні регіони, які зазнали найбільших втрат і руйнувань, відчувають гостру потребу в кадрах, прагнучи зберегти виробничі потужності та релокувати бізнес у більш стабільні регіони, в той же час, на заході країни спостерігається збільшення кількості вакансій та приплив робочої сили, завдяки внутрішнім переселенцям та відкриттю нових виробничих ліній [7]. Згідно з даними макроекономічного та монетарного огляду НБУ [8], кількість вакансій зросла, але кількість резюме залишається нижчою за показники попередніх років. Це вказує на обмежену пропозицію робочої сили, яка залишається одним з головних чинників, що стримують економічне зростання [7].

Однією з найбільших проблем, з якою стикаються українські роботодавці сьогодні — це зростаюча конкуренція за фахівців з іноземними компаніями, які відкривають свої представництва та філії в Україні. З одного боку, це відкриває нові можливості для українських спеціалістів, а з іншого – створює додатковий тиск на внутрішній ринок праці. Зокрема, нові правила мобілізації суттєво вплинули на всі сектори ринку праці в Україні, але є особливо проблематичними там, де більшість робочої сили традиційно становлять чоловіки. У зв'язку з війною, що триває, та посиленням мобілізаційних заходів на ринку праці спостерігається помітний зсув у динаміці ринку праці: збільшилася кількість вакансій і відчувається нестача вільних працівників. Багато роботодавців перебувають у стані паніки щодо заповнення вакансій, а також помітно зросла кількість працівників, які вважають за краще не бути офіційно працевлаштованими, щоб уникнути мобілізаційних обов'язків [7].

Боротьба за заповнення вакансій триває в різних секторах, причому транспорт і комунальні підприємства (такі як водоканали), особливо сильно постраждали через те, що вони значною мірою покладаються на працю чоловіків. На традиційно чоловічі посади, такі як водії вантажівок, докладаються зусилля для залучення жінок і працівників старшого віку, щоб допомогти зменшити дефіцит робочої сили. Сектор інформаційних технологій, який колись вважався стабільним, зараз стикається з невизначеністю через

зниження зарплат і збільшення кількості фахівців, стурбованих безпекою зайнятості. Попри деяке підвищення зарплат, особливо на високооплачуваних посадах, загальні умови працевлаштування залишаються складними через конкурентний і закритий характер ринку праці.

Зміни в законодавстві спростили процес реєстрації та мобілізації, що має підвищити ефективність системи шляхом розмежування між тими, хто активно працює і робить внесок в економіку, і тими, хто не працює, але може знадобитися для виконання конкретних військових ролей. Але, незважаючи на виклики, ринок праці по всій Україні залишається динамічним, з постійним попитом у більшості секторів, насамперед завдяки вакансіям, створеним через дефіцит працівників. Але майбутній успіх післявоєнної економіки України залежить не лише від повернення її діаспори, а й від стабільності та функціональності її політичної, економічної, судової та правоохоронної систем [7].

Слід зауважити, що безробіття в Україні набуває ознак структурного.

Зміни в економіці, які відбулися через руйнування виробничих потужностей, виїзд українців за кордон та переміщення у межах України лише посилюють диспропорції на ринку праці. Тобто кваліфікації, які пропонують працівники, не відповідають потребам роботодавців. Через безпекові ризики бізнес релокувався здебільшого у західні регіони – там можна спостерігати найбільшу пропозицію вакансій. Натомість що ближче до лінії фронту – то складніша ситуація на ринку праці.

Робоча сила, кількість населення, кількість роботодавців і споживачів – дуже пов'язані речі, які мають значний рекурсивний зв'язок. Бо населення – це не тільки працівники, це і роботодавці – ті, хто створюють робочі місця, і ті, хто формують попит. Очевидним є те, що демографічна криза в Україні через повномасштабну війну тільки поглибилася і Україна вже стикається з низкою демографічних проблем від падіння народжуваності до утворення статевої диспропорції.

За дослідженнями Інституту демографії та соціальних досліджень [11], населення України скорочуватиметься і старішатиме, у тому числі й через обвальне падіння народжуваності. Для порівняння: у 2021 році народилося 267 тис. українців, а у 2023 році — лише 187 тис. (майже на 30 % менше). Щодо рівня народжуваності в Україні, то сьогодні він становить лише 0,8–0,9 дітей на одну жінку. Для порівняння: у 2020 році цей показник становив 1,2 на одну жінку, тоді як рівень, який забезпечує відтворення населення, є 2,2 [12].

Скорочення народжуваності, масова міграція населення молодших вікових груп тільки ще більше посилює старіння населення, яке розпочалося ще до повномасштабного вторгнення, а сьогодні до цього додалися ще й

статеві диспропорції через те, що виїхала велика кількість жінок. Якщо ж говорити про повернення мігрантів в Україну, то кожен місяць продовження війни зменшує вірогідність їх повернення на 2 %. За прогнозами Інституту демографії та соціальних досліджень [11] передбачається кілька сценаріїв змін чисельності населення та медіанного віку громадян – базовий, помірно-песимістичний та песимістичний (табл. 1, 2).

Таблиця 1

**Зміна чисельності населення України до 2036 року
(порівняно з 2023 роком)**

Категорія населення	Сценарій		
	базовий	помірно-песимістичний	песимістичний
Молодь до 35 років	зменшиться до 10,9 млн. осіб (-7,6%)	зменшиться до 10,1 млн. осіб (-14,4%)	зменшиться до 8,7 млн. осіб (-26,3%)
Діти шкільного віку 6–17 років	зменшиться до 3,4 млн. осіб (-8,1%)	зменшиться до 3,2 млн. осіб (-13,5%)	зменшиться до 2,7 млн. осіб (-27%)

Відмітимо, що на статево-віковий розподіл населення України у 2036 році суттєво вплинула війна. Нижча тривалість життя і високий рівень передчасної смертності серед чоловіків також пов'язана із масовою зайнятістю чоловіків в шкідливих і небезпечних умовах, потраплянням у ДТП, зловживанням алкоголем, психоактивними речовинами та тютюнопалінням тощо [13].

У 2023 році порівняно з 2020 роком середня очікувана тривалість життя чоловіків скоротилась з 66,4 до 57,3 років (-13,7 %), а жінок – з 76,2 до 70,9 років (-7 %). Таким чином розрив між тривалістю життя чоловіків і жінок в Україні збільшився, тоді як в усьому світі розрив у довголітті між статями скорочується [13], [14]. У кожній громаді мають бути обов'язкові спеціальності, виробництво та бізнес і певної кількості людей має бути достатньо для заповнення робочих місць. Згідно Проекту демографічної стратегії [13] таке співвідношення становить 1 до 1, тобто на одну людину, яка потребує піклування (пенсіонери, діти) на яку ідуть додаткові витрати (на дошкільну освіту) чи витрати на пенсійне забезпечення іде одна активна людина, тобто та, яка працює. Але, швидше за все, має місце більш вразливе співвідношення – 1 до 2, де: 1 – економічно активна людина; 2 – люди, які потребують піклування.

Таблиця 2

**Зміна медіанного віку громадян України до 2036 року
(порівняно з 2023 роком)**

Категорія	Сценарій		
	базовий	помірно- песимістичний	песимістичний
Жінки	48 років (+3 роки)	49 років (+4 роки)	50 років (+5 років)
Чоловіки	43 роки (+4 роки)	44 років (+5 років)	45 років (+6 років)

Таким чином, необхідним вбачається міграційне заміщення, тобто, не варто сподіватися на природний приріст населення, навіть за умови настання миру в країні чи гарантії безпеки. Все одно, цих умов буде недостатньо для того, щоб методом народжуваності в Україні з'явилася необхідна кількість людей. Демографічне (міграційне) заміщення є методом залучення людей з інших країн і необхідне для збалансованого співвідношення на ринку праці – тих, хто економічно активний, і тих, хто потребує піклування. Тобто, для поповнення чисельності населення в Україні необхідно, щоб приїхали освічені, економічно активні, працездатні люди. Також важливо, щоб вони приймали українську культуру, а це вимагає ще й культурної політики всередині країни [15].

У контексті зазначеного, наголосимо, що постаріння населення України, обтяжене міграційними втратами, у середньостроковій перспективі може перетворитися на значну загрозу, оскільки наражає на ризик відтворення людського, насамперед – трудового потенціалу країни. Це спонукає посилити увагу до розширення можливостей залучення людей старшого віку на ринок праці та на створення особливих умов праці для цієї категорії українців.

Варто відмітити, що сьогодні з проблемою старіння населення стикаються абсолютно всі країни Європи, Сполучені Штати Америки, Японія. Тому основним стає питання інклюзивності, толерантності суспільства загалом і роботодавців зокрема до осіб старшого віку. Для отримання результату, потрібно створювати для цієї категорії специфічні робочі місця, враховуючи їхній фізичний стан, потрібні програми перенавчання та гнучкий робочий графік, а особлива увага має бути приділена роз'яснювальній роботі.

Стратегія розвитку ринку праці в Україні має враховувати появу на ньому значної кількості людей вразливих категорій: переміщених осіб, осіб з інвалідністю та людей зрілого віку [16]. Кількість осіб з інвалідністю зростає, за останніми даними, таких людей в Україні вже більш як 3 мільйони осіб, понад три чверті з них – працездатного віку. Достроковий вихід на пенсію,

явище яке стало більш поширеним у останній рік, ще одна загроза для трудового потенціалу. Очікується, що учасники війни також раніше виходитимуть на пенсію – у 50–55 років, і це також означає скорочення трудового потенціалу України у середньостроковій перспективі [17].

Ситуація на ринку праці напряму залежить від того, коли закінчиться війна і як розвиватиметься країна після неї. Якщо буде економічний бум, то багато мігрантів повернуться до України. За іншого розвитку економіки може виникнути протилежна ситуація: багато родин стоятиме перед вибором, де вони возз'єднаються після зняття обмежень на вільний виїзд чоловіків за кордон – в Україні чи за її межами. Наразі ж економіка України вже відчуває істотне скорочення професіоналів, які отримали спеціальну підготовку. 60 % жінок, які сьогодні перебувають за межами України, мають вищу освіту. Відтік професійних кадрів відчувається в багатьох сферах. Лише в сфері охорони здоров'я дефіцит становить майже 8 % професійних кадрів.

ВИСНОВКИ / CONCLUSIONS

В умовах, коли Україна зіштовхнулася зі значним дефіцитом кваліфікованих кадрів на ринку праці, виникає нагальна потреба у впровадженні ефективних заходів для його подолання. Мобілізація та міграція значно вплинули на ситуацію, водночас існують шляхи її оптимізації. Важливим вбачається вдосконалення системи бронювання та стимулювання розвитку бізнесу. Ключовим елементом є фокус на «білу» зарплату, що дозволить забезпечити захист тих, хто працює, і водночас сприяти підвищенню податкових надходжень. З іншого боку, стимулювання розвитку бізнесу через доступ до кредитів за низькою процентною ставкою та надання грантів на створення нових робочих місць може стати потужним інструментом для активізації економічної активності. Це не лише допоможе підприємствам розширювати свою діяльність, а й сприятиме створенню нових вакансій. Не менш важливим аспектом є також реформа освітньої системи – процес формування замовлень на навчання, щоб вони відповідали реальним потребам ринку праці. Міністерство економіки, співпрацюючи з освітянами, повинно орієнтуватися на прогнози розвитку галузей, аби забезпечити країну необхідними кадрами. Програми з перекваліфікації та навчання для безробітних відкривають шлях до працевлаштування у нових сферах, що дозволить зменшити розрив між пропозицією та попитом на ринку праці, а також сприятиме поверненню вимушених мігрантів. Подолання дефіциту кадрів в Україні вимагає комплексного підходу, що включає вдосконалення законодавства, стимулювання економічного зростання, реформування освітньої системи та активну підтримку бізнесу.

Перспективи подальших досліджень у цьому напрямі / Prospects for further research in this direction. Лише згуртовані зусилля держави, бізнесу та громадянського суспільства можуть забезпечити сталий розвиток ринку праці та підвищення рівня добробуту населення. Попри виклики, ринок праці в Україні продемонстрував стійкість і здатність до адаптації, відкриваючи нові можливості для зайнятості та розвитку професійних навичок населення у відповідь на змінені умови.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ / REFERENCES

- [1] В. В. Близнюк, Л. Д. Яценко, «Ринок праці України в умовах війни», у *The Russian-Ukrainian war (2014–2022): historical, political, cultural-educational, religious, economic, and legal aspects*. Riga, Latvia: «Baltija Publishing», 2022, р.1106–1113. [Електронний ресурс]. Доступно: <https://is.gd/peM05a> Дата звернення: Серп. 12, 2024.
- [2] *Перехід на ринок праці молоді України* / Е. Лібанова, О. Цимбал, Л. Лісогор, І. Марченко, О. Ярош. Женева, Швейцарія: МОП, 2014. Work4Youth publication series, № 11. [Електронний ресурс]. Доступно: <https://is.gd/ULqgN4> Дата звернення: Серп. 12, 2024.
- [3] І. Л. Петрова, «Державне регулювання процесу зайнятості та створення робочих місць в промисловості», *Ефективна економіка*, № 6, 2018. [Електронний ресурс]. Доступно: <http://ojs.dsau.dp.ua/index.php/efektyvna-ekonomika/article/view/1309> Дата звернення: Серп. 12, 2024.
- [4] Л. Шаульська, Н. Якимова, «Проблема тіньової зайнятості в контексті структурних трансформацій ринку праці», *Схід. Економічні науки*, № 2(148), с. 28–35, 2017. [Електронний ресурс]. Доступно: <https://is.gd/d98OpX> Дата звернення: Серп. 12, 2024.
- [5] Як Україні компенсувати втрату 30 % трудового потенціалу. [Електронний ресурс]. Доступно: <http://surl.li/gcvrya> Дата звернення: Серп. 12, 2024.
- [6] Державна служба зайнятості. [Електронний ресурс]. Доступно: <http://www.dcz.gov.ua> Дата звернення: Серп. 12, 2024.
- [7] Ситуація на ринку праці в Україні у 2024 році: вплив мобілізації та переміщення населення. [Електронний ресурс]. Доступно: <https://is.gd/BkhAeB> Дата звернення: Серп. 12, 2024.
- [8] Національний банк України. [Електронний ресурс]. Доступно: <https://bank.gov.ua/> Дата звернення: Серп. 12, 2024.
- [9] Відновлення ринку праці в Україні в умовах війни: регіональні аспекти. [Електронний ресурс]. Доступно: <https://is.gd/Bb3jnk> Дата звернення: Серп. 12, 2024.

- [10] Ринок праці України в умовах воєнного стану: деякі аналітичні оцінки. [Електронний ресурс]. Доступно: <https://is.gd/cgynvC> Дата звернення: Серп. 12, 2024.
- [11] Інститут демографії та соціальних досліджень імені М.В. Птухи Національної академії наук України. [Електронний ресурс]. Доступно: <https://idss.org.ua/index> Дата звернення: Серп. 12, 2024.
- [12] На 32 % менше дітей народилось у 2023 році в Україні. [Електронний ресурс]. Доступно: <https://is.gd/CvFioI> Дата звернення: Серп. 12, 2024.
- [13] Стратегія демографічного розвитку України на період до 2040 року. [Електронний ресурс]. Доступно: <https://is.gd/dxTaeY> Дата звернення: Серп. 12, 2024.
- [14] Вчені підтвердили скорочення розриву у тривалості життя між чоловіком і жінкою. [Електронний ресурс]. Доступно: <http://surl.li/uwgahj> Дата звернення: Серп. 12, 2024.
- [15] Населення України у 2024 році та методи вирішення демографічної кризи: прогноз експерта. [Електронний ресурс]. Доступно: <http://surl.li/jyrvjf> Дата звернення: Серп. 12, 2024.
- [16] Для залучення на ринок праці людей старшого віку треба створювати особливі умови. [Електронний ресурс]. Доступно: <http://surl.li/xugnfo> Дата звернення: Серп. 12, 2024.
- [17] Кадровий голод. Що відбувається на ринку праці України під час війни. [Електронний ресурс]. Доступно: <https://is.gd/e3mDrK> Дата звернення: Серп. 12, 2024.
- [18] А. М. Колот, О. О. Герасименко, «Концепт «Праця 4.0»: теоретико-прикладні засади формування та розвитку», *Економіка і прогнозування*, № 1, с. 7–31, 2020. [Електронний ресурс]. Доступно: <https://is.gd/b3BZ3L> Дата звернення: Серп. 12, 2024.

DISBALANCE IN THE LABOUR MARKET OF UKRAINE: CHALLENGES TODAY

Zinaida Smutchak,

D.Sc (Economic sciences), Professor,
professor Department of Economics, Entrepreneurship
and Management Educational and Scientific Institute
of Management and Psychology
SIHE «University of Educational Management».
Kyiv, Ukraine.

 <https://orcid.org/0000-0002-6079-9227>
zinulechka@ukr.net

Abstract. The disbalance in the labour market of Ukraine caused by the full-scale invasion of russia, large-scale migration, the decrease in the population and the deformation of the age structure is studied in the article On the one hand, there is an increase in the number of vacancies, which indicates the recovery of economic activity and the need of business personnel. On the other hand, there is a growing problem of a shortage of labour force due to the outflow of personnel as a result of military actions and the search for better life opportunities abroad. In the conditions of constant adaptation and changes caused by the state of war, the labour market in Ukraine in 2024 requires an increasing number of qualified workers and specialists. Changes in the economy, which occurred due to the destruction of production facilities, departure of Ukrainians abroad and displacement within the borders of Ukraine, only increase disparities in the labour market. The demographic crisis in Ukraine due to the full-scale war has only deepened, and Ukraine is already facing a number of demographic problems, from the drop in the birth rate to the formation of a gender disparity. The change in the number of the population and the median age of citizens of Ukraine until 2036 is characterized. Demographic (migratory) replacement is considered important as a method of attracting people from other countries; necessary for a balanced ratio on the labour market – those who are economically active and those who need care. Attention is focused on expanding opportunities to attract older people to the labour market and on creating special working conditions for this category of Ukrainians. The situation on the labour market directly depends on when the war will end and how the country will develop after it. If there is an economic boom, many migrants will return to Ukraine. With a different development of the economy, the opposite situation may arise: many families will be faced with the choice of where they will reunite after the lifting of restrictions on men's free travel abroad – in Ukraine or beyond.

Keywords: labour market; migration; military aggression; human capital; migratory replacement.

ПЕРЕКЛАД, ТРАНСЛІТЕРАЦІЯ / TRANSLATED AND TRANSLITERATED

- [1] V. V. Blyzniuk, L. D. Yatsenko, «Rynok pratsi Ukrainy v umovakh viiny», u The Russian-Ukrainian war (2014–2022): historical, political, cultural-educational, religious, economic, and legal aspects. Riga, Latvia: «Baltija Publishing», 2022, s. 1106–1113. [Elektronnyi resurs].

- Dostupno: <https://is.gd/peM05a> Data zvernennia: Serp. 12, 2024. (in Ukraine).
- [2] Perekhid na rynek pratsi molodi Ukrainy / E. Libanova, O. Tsymbal, L. Lisohor, I. Marchenko, O. Yarosh. Zheneva, Shveitsariia: MOP, 2014. Work4Youth publication series, № 11. [Elektronnyi resurs]. Dostupno: <https://is.gd/ULqgN4> Data zvernennia: Serp. 12, 2024. (in Ukraine).
- [3] I. L. Petrova, «Derzhavne rehuliuвання protsesu zainiatosti ta stvorennia robochykh mist v promyslovosti», *Efektivna ekonomika*, № 6, 2018. [Elektronnyi resurs]. Dostupno: <http://ojs.dsau.dp.ua/index.php/efektivna-ekonomika/article/view/1309> Data zvernennia: Serp. 12, 2024. (in Ukraine).
- [4] L. Shaulska, N. Yakymova, «Problema tinovoi zainiatosti v konteksti strukturnykh transformatsii rynku pratsi», *Skhid. Ekonomichni nauky*, № 2(148), s. 28–35, 2017. [Elektronnyi resurs]. Dostupno: <https://is.gd/d98OpX> Data zvernennia: Serp. 12, 2024. (in Ukraine).
- [5] Iak Ukraini kompensuvaty vtratu 30 % trudovoho potentsialu. [Elektronnyi resurs]. Dostupno: <http://surl.li/gcvrya> Data zvernennia: Serp. 12, 2024. (in Ukraine).
- [6] Derzhavna sluzhba zainiatosti. [Elektronnyi resurs]. Dostupno: <http://www.dcz.gov.ua> Data zvernennia: Serp. 12, 2024. (in Ukraine).
- [7] Sytuatsiia na rynku pratsi v Ukraini u 2024 rotsi: vplyv mobilizatsii ta peremishchennia naseleння. [Elektronnyi resurs]. Dostupno: <https://is.gd/BkhAeB> Data zvernennia: Serp. 12, 2024. (in Ukraine).
- [8] Natsionalnyi bank Ukrainy. [Elektronnyi resurs]. Dostupno: <https://bank.gov.ua/> Data zvernennia: Serp. 12, 2024. (in Ukraine).
- [9] Vidnovlennia rynku pratsi v Ukraini v umovakh viiny: rehionalni aspekty. [Elektronnyi resurs]. Dostupno: <https://is.gd/Bb3jnk> Data zvernennia: Serp. 12, 2024. (in Ukraine).
- [10] Rynek pratsi Ukrainy v umovakh voiennoho stanu: deiaki analitychni otsinky. [Elektronnyi resurs]. Dostupno: <https://is.gd/cgynvC> Data zvernennia: Serp. 12, 2024. (in Ukraine).
- [11] Instytut demohrafii ta sotsialnykh doslidzhen imeni M.V.Ptukhy Natsionalnoi akademii nauk Ukrainy. [Elektronnyi resurs].

- Dostupno: <https://idss.org.ua/index> Data zvernennia: Serp. 12, 2024. (in Ukraine).
- [12] Na 32 % menshe ditei narodylos u 2023 rotsi v Ukraini. [Elektronnyi resurs]. Dostupno: <https://is.gd/CvFioI> Data zvernennia: Serp. 12, 2024. (in Ukraine).
- [13] Stratehiiia demohrafichnoho rozvytku Ukrainy na period do 2040 roku. [Elektronnyi resurs]. Dostupno: <https://is.gd/dxTaeY> Data zvernennia: Serp. 12, 2024. (in Ukraine).
- [14] Vcheni pidtverdyly skoro chennia rozryvu u tryvalosti zhyttia mizh cholovikom i zhinkoiu. [Elektronnyi resurs]. Dostupno: <http://surl.li/uwgahj> Data zvernennia: Serp. 12, 2024. (in Ukraine).
- [15] Naseleattia Ukrainy u 2024 rotsi ta metody vyrishennia demohrafichnoi kryzy: prohnoz eksperta. [Elektronnyi resurs]. Dostupno: <http://surl.li/jyrvjf> Data zvernennia: Serp. 12, 2024. (in Ukraine).
- [16] Dlia zaluchennia na rynek pratsi liudei starshoho viku treba stvoriuvaty osoblyvi umovy. [Elektronnyi resurs]. Dostupno: <http://surl.li/xugnfo> Data zvernennia: Serp. 12, 2024. (in Ukraine).
- [17] Kadrovyi holod. Shcho vidbuvaietsia na rynku pratsi Ukrainy pid chas viiny. [Elektronnyi resurs]. Dostupno: <https://is.gd/e3mDrK> Data zvernennia: Serp. 12, 2024. (in Ukraine).
- [18] A. M. Kolot, O. O. Herasymenko, «Kontsept «Pratsia 4.0»: teoretyko-prykladni zasady formuvannia ta rozvytku», *Ekonomika i prohnozuvannia*, № 1, s. 7–31, 2020. [Elektronnyi resurs]. Dostupno: <https://is.gd/b3BZ3L> Data zvernennia: Serp. 12, 2024. (in Ukraine).

*Стаття надійшла до редакції
03 серпня 2024 року*

